

МУЗИКА. ЕСТЕТИКА

УДК 37.036:371.14

Оксана ГУМІНСЬКА,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри історії, теорії музики
та методики музичного виховання
Рівненського державного гуманітарного університету

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ У ПРОЦЕСІ МОДЕЛЮВАННЯ УРОКУ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті представлено аналіз наукової літератури щодо визначення поняття «творча компетентність». Виокремлено структуру творчої компетентності вчителя музичного мистецтва. Запропоновано технологію моделювання вчителем уроку музичного мистецтва.

Ключові слова: творча компетентність, творча компетентність учителя музичного мистецтва, технологія підготовки уроку музичного мистецтва.

В статті представлено аналіз наукової літератури щодо визначення поняття «творча компетентність». Виділено структуру творчої компетентності вчителя музичного мистецтва. Предложено технологію моделювання вчителем уроку музичного мистецтва.

Ключевые слова: творческая компетентность, творческая компетентность учителя музыкального искусства, технология подготовки урока музыкального искусства.

Analyzed the scientific literature on the definition of the concept of "creative competence", structured the creative competence of the teacher of music art, offered technology teacher preparation lesson of musical art in the article.

Key words: creative competence, creative competence of the teacher of music art, technology teacher preparation lesson of musical art.

Постановка проблеми. Модернізацію сучасного освітнього процесу неможливо уявити без педагога. Від його педагогічної компетентності, інтелігентності, постійної готовності до самоосвіти та саморозвитку залежить майбутнє як школи, так і держави. Сучасний учитель повинен бути не лише професіоналом у певній галузі знань, а й дослідником, творчою особистістю, яка нестандартно мислить та вміє адаптуватися до швидкозмінних умов життя. А це можливо лише завдяки високому рівню професійної та творчої компетентності.

Урок для вчителя є не лише основним майданчиком для реалізації вимог державних стандартів, а й утіленням педагогічних інновацій, спрямованих на

організацію продуктивного та змістового особистісного розвитку й взаємодії.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Загальні та специфічні особливості творчої педагогічної діяльності представлено в теорії і методиці педагогічної освіти (В. І. Загвязинський, В. А. Кан-Калик, Н. В. Кузьміна, М. Д. Нікандров, В. О. Сластьонін, Л. М. Фрідман та ін.). Теоретичну основу дослідження професійної компетентності вчителя заклали Е. Ф. Зеєр, В. Г. Каташев, Н. В. Кузьміна, В. Г. Максимов, І. В. Павлов та ін.

У науково-педагогічній літературі останніх років з'явилося чимало наукових праць щодо творчої компетентності та її різних аспектів, зокрема: творча компетентність викладача вищої школи (О. Ф. Волобуєва), професійно-творча компетентність педагога початкової освіти (О. В. Тутолмін), творча компетентність як механізм успішної психолого-педагогічної діяльності (С. П. Яланська), музично-творча компетентність майбутнього вчителя музики (О. В. Баришнікова).

Мета статті – уточнити й деталізувати поняття «творча компетентність» і «творча компетентність учителя музичного мистецтва», систематизувати умови для її формування в процесі підготовки вчителем уроку музичного мистецтва.

Виходячи із мети статті, її основними завданнями є: аналіз наукової літератури, що висвітлює трактування поняття «творча компетентність»; уточнення структури творчої компетентності вчителя музичного мистецтва; розробка технології підготовки вчителем уроку музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Компетентнісний підхід до діяльності сучасного педагога-музиканта вимагає визначення поняття компетентності загалом та творчої компетентності зокрема.

Дж. Равен розглядає компетентність як схильність до аналізу, ініціативність, інтерес до нововведень, внутрішньо вмотивовані характеристики, пов'язані із системою особистих цінностей [7, с. 24]. У свою чергу О. В. Баришнікова творчу компетентність трактує як готовність і здатність педагога вирішувати типові та неординарні педагогічні завдання залежно від педагогічної ситуації нестандартними способами і прийомами.

Технологія підготовки вчителем уроку музичного мистецтва

Етапи підготовки уроку музичного мистецтва	Творча компетентність учителя музичного мистецтва		
	музично-педагогічна ерудиція	музично-творча вмілість	творча готовність
Вивчення змісту програми	- знання тематики, ключових понять	- вирішення завдань музичної освіти на рівні календарно-тематично-го планування	- готовність до комбінування та моделювання змісту програми
Визначення теми уроку	- знання теми уроку, ключових понять; - розуміння художнього задуму, «надзавдання»	- пошук протиріччя (конфлікт, здивування, несподіванка) як поштовху до розвитку; - підбір епіграфа до уроку; - створення опорної схеми уроку	- готовність до проблемного та художньо-драматичного викладу теми уроку
Вивчення навчального матеріалу підручника	- знання навчального матеріалу уроку (музичних творів, основних термінів та понять тощо), методик та технологій роботи з підручником	- уміння актуалізувати зміст підручника; - підбір додаткової інформації; - перекомпонування матеріалу, його нова організація; - пошук життєвого змісту, образів, художніх засобів; - віднаходження у змісті уроку проблеми, подиву, протиріччя, несподіванки	- готовність до проблемного викладу, комбінування, моделювання змісту уроку
Вивчення вокально-хорового репертуару	- знання музичного твору та його виразне виконання; - знання методики роботи над піснею	- пошук життєвого матеріалу, образів, художніх засобів; - продумування творчих форм роботи; - відбір і підготовка засобів навчання	- готовність до організації художньо-творчої діяльності учнів, інтерпретації, імпровізації
Ознайомлення з музичними творами для слухання	- знання музичного твору та його виразне виконання; - знання методики організації слухання музики; - знання методів та прийомів стимулювання уваги, мислення	- розкриття життєвого потенціалу музичного твору; - пошук життєвого матеріалу, образів, художніх засобів; - оптимальне співвідношення у системі «учитель – учень – музичний твір»; - розвиток та логічне завершення неординарних учнівських суджень, враження та роздуми дітей після прослуховування музики	- готовність до організації художньо-творчої діяльності учнів, інтерпретації, імпровізації
Розробка структури уроку музичного мистецтва	- знання дидактичної структури уроку музичного мистецтва; - знання типів, жанрів, нетрадиційних форм уроків; - розуміння художнього задуму, «надзавдання» та драматургії уроку	- створення режисерської партитури, плану-програми, моделі, схеми, технологічної карти уроку; - пошук життєвого матеріалу, образів, художніх засобів; - організація пошуково-творчої діяльності учнів	- готовність до вирішення проблемних та нестандартних завдань; - винахідливість і критичність розуму, здатність до аналізу, синтезу й комбінування
Робота над планом-конспектом	- знання видів планування уроку (план уроку, сценарійний план, сценарій, технологічна карта)	- написання плану та сценарію уроку музичного мистецтва	- здатність до логічного та творчого викладу думки
Підготовка дидактичного матеріалу	- знання різних видів наочності, мультимедійних засобів	- відбір і виготовлення засобів навчання, їх раціональне поєднання; - нестандартне оформлення наочності; - підготовка кабінету, репродукцій, костюмів, масок тощо; - створення презентацій	- готовність до використання мультимедійних засобів навчання, міжпредметних зв'язків

Основними показниками творчої компетентності є компетенції: дослідницька (пошукова діяльність, допитливість), інноваційна (пошук і знаходження нового й ефективного вирішення), креативна (необхідний потенціал, здатність дивуватися і пізнавати нове, глибоко усвідомлювати набутий досвід, спрямованість на відкриття нового) [1].

У структурі креативної компетентності особистості О. В. Коточігова виокремлює такі якості: здатність до творчості, вирішення проблемних завдань, винахідливість, гнучкість і критичність, інтуїція, самобутність і впевненість у собі; здатність ставити і вирішувати нестандартні завдання, здатність до аналізу, синтезу і комбінування, до переносу досвіду, передбачення тощо; емоційно-образні якості, натхненність, емоційний підйом у творчих ситуаціях; асоціативність, увага, почуття новизни, чуйність до протиріч, здатність до емпатії (емпатійність); проникливість, уміння бачити знайоме в незнайомому; подолання стереотипів; схильність до ризику, прагнення до свободи. Крім того, на думку вченої, необхідними є такі риси особистості: ентузіазм у ставленні до своєї роботи та її завдань; старанність – здатність до тривалої зосередженої праці; дисциплінованість; здатність до критики і самокритики; вміння знаходити спільну мову з оточуючими [6, с. 115-117].

О. В. Тутолмін, використовуючи наявні в науковій літературі визначення компетентності, трактує творчу компетентність як синтез, тобто взаємообумовлену єдність професійних знань, педагогічних умінь і готовності вчителя до творчої діяльності, що реалізуються в процесі педагогічної праці. Учителю, вирішуючи безліч навчально-виховних завдань, реалізує у своїй роботі нестандартні підходи, опосередковані особливостями «об'єктивно-суб'єктивної взаємодії». Зважаючи на це, професійне зростання педагога безпосередньо залежить від ерудиції в галузі креативної психології та інноваційної педагогіки, здатності мобілізувати й актуалізувати знання в ситуації невизначеності з метою прийняття творчих рішень в умовах багатогранного педагогічного процесу [8, с. 19-20].

Критеріями та показниками творчої компетентності науковець визначає креативну ерудицію (теоретичні, педагогічні, організаційні, методичні, технологічні знання); творчу вмільність (дослідні, комунікативні, організаторські, технологічні вміння); творчу готовність (емпатійність, рефлексивність, проникливість, креативність, комунікативність, спрямованість на творчість, імпровізаційність) [8, с. 29].

Узявши за основу структуру творчої компетентності вчителя, запропоновану О. В. Тутолмінім, нами було розроблено *модель творчої компетентності вчителя музичного мистецтва*. Її складовими є: музично-педагогічна ерудиція (психолого-педагогічні знання, знання організаційних форм та видів діяльності, методик і технологій музичного навчання та виховання); музично-творча вмільність (уміння здійснювати пошукову та дослідницьку діяльність, комунікативні та організаторські вміння, вміння моделювати навчально-виховний процес із музичного мистецтва, імпровізаційні вміння); творча готовність (готовність застосовувати сучасні методики та технології музичного навчання й виховання, здатність до емпатії, рефлексії, музичної творчості, проникливість, спрямованість на творчість, імпровізаційність).

Творча компетентність учителя музичного мистецтва виявляється насамперед у моделюванні уроку.

Так, музично-педагогічна ерудиція стосується знання вчителем дидактичної структури уроку музичного мистецтва, методик організації різних видів діяльності на уроці, знання змісту навчальної програми «Музичне мистецтво» для ЗНВЗ, навчального матеріалу, різноманітних інноваційних методів та технологій. Музично-творча вмільність проявляється в умілому виборі та доцільному поєднанні музично-виконавських і творчих форм роботи на уроці, співставленні музики із життям, теорії з практикою, вмінні планувати та реалізовувати урок музичного мистецтва за законами емоційної драматургії, єдиної цілісної ідеї-концепції, вмінні логічно вибудовувати урок та створювати емоційно-захоплюючу атмосферу. Творча готовність учителя музичного мистецтва виявляється в ідеї-концепції, а також здатності до глибокого проникнення в зміст музичних творів, до рефлексії, музичної творчості, імпровізаційності.

Спробуємо змоделювати технологію підготовки вчителем уроку музичного мистецтва та деталізувати елементи його творчої компетентності.

Зазначимо, що процес підготовки вчителя до уроку музичного мистецтва передбачає такі етапи: вивчення змісту програми, визначення теми уроку, вивчення навчального матеріалу підручника, вивчення вокально-хорового репертуару, ознайомлення з музичними творами для слухання, розробка структури уроку, робота над планом-конспектом, підготовка дидактичного матеріалу. На кожному етапі вчитель музичного мистецтва включається у виконання педагогічних завдань, що потребують від нього ерудиції, вміння та готовності до творчої діяльності (*див. табл. 1*).

Висновки. Презентована нами технологія підготовки вчителем уроку музичного мистецтва не є універсальною. Це лише спроба представити умови для реалізації педагогом власної музично-творчої ерудиції, творчих умінь та можливостей. Створення, моделювання і проведення творчого, особистісно орієнтованого, проблемного уроку – це своєрідне мистецтво, в основу якого покладено технологічно продуманий план та творчу компетентність учителя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барышникова О. В. Формирование музыкально-творческой компетентности будущего учителя музыки как психолого-педагогическая проблема [Электронный ресурс] / О. В. Барышникова // Фундаментальные исследования. – 2012. – №11-6. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-muzykalno-tvorcheskoy-kompetentnosti-budushego-uchitelya-muzyki-kak-psihologo-pedagogicheskaya-problema>.
2. Волобуєва О. Ф. Творча компетентність викладача вищої школи: психологічний аспект [Електронний ресурс] / О. Ф. Волобуєва // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2011. – Вип. 4. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2011_4_30.
3. Гумінська О. О. Уроки музики в загальноосвітній школі [Текст] : метод. посіб. / О. О. Гумінська. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 105 с.
4. Загвязинский В. И. Педагогическое творчество учителя [Текст] / В. И. Загвязинский. – М. : Педагогика, 1987. – 160 с.
5. Кан-Калик В. А. Педагогическое творчество [Текст] / В. А. Кан-Калик, Н. Д. Никандров. – М. : Педагогика, 1990. – 144 с.

6. Коточигова Е. В. Особенности развития творческого педагогического мышления [Текст] / Е. В. Коточигова // Психология педагогического мышления: теория и эксперимент. – М. : ИП РАН, 1998. – С. 115–117.

7. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация [Текст] / Дж. Равен. – М. : Когито-Центр, 2002. – 396 с.

8. Тутолмин А. В. Становление и развитие творческой компетентности будущего учителя : автореф.

дисс. на соискание уч. степени доктора пед. наук / Александр Викторович Тутолмин. – Чебоксары, 2009. – 43 с.

9. Яланська С. П. Творча компетентність як механізм успішної психолого-педагогічної діяльності [Електронний ресурс] / С. П. Яланська // Проблеми сучасної психології. – 2015. – Вип. 28. – С. 682–692. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2015_28_58.

Дата надходження до редакції: 20.02.2017 р.

УДК 37.035.6:784.4

Оксана КРУСЬ,
старший викладач кафедри історії,
теорії музики та методики музичного виховання
Інституту мистецтв Рівненського державного
гуманітарного університету

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

У пропонуваній статті розглянуто вплив української народнопісенної творчості на формування національної ідентичності студентів у ході навчання на музично-педагогічних факультетах вишів.

Ключові слова: народнопісенна творчість, національна ідентичність.

В данной статье рассмотрено влияние украинского народнопесенного творчества на формирование национальной идентичности студентов во время обучения на музыкально-педагогических факультетах вузов.

Ключевые слова: народнопесенное творчество, национальная идентичность.

The article examines the influence on the formation national identity students of Ukrainian folk-song art during learning at musical faculties of pedagogical universities.

Key words: folk-song art, national identity.

Постановка проблеми. Дослідження вітчизняних етнографів і музикознавців однозначно підтверджують, що вершиною української музичної культури є народна пісня. Не випадково творчість багатьох видатних українських композиторів увібрала в себе всю красу та мальовничу колоритність українських мелодій, а отже, маємо усі підстави стверджувати, що першоосновою всієї духовної культури є народнопісенна творчість. У ній відображені суспільно важливі події, повсякденне життя народу, його звичаї, обряди та традиції, а також багатий внутрішній світ людини.

Водночас зазначимо, що народнопісенна творчість – явище поліфункціональне, адже виконує пізнавальну, світоглядну, інформативну, нормативну, регулятивну, комунікативну, культуротворчу та виховну функції.

Мета статті – показати вплив народнопісенної творчості на формування світоглядної самосвідомості студентської молоді, прищеплення їй почуттів патріотизму та національної гордості.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. В умовах глобалізації, яка розчиняє в собі національні ідентичності, нівелюючи основи духовного буття людини, навчальні заклади покликані готувати свідомих, національно освічених особистостей, наділених високим інтелектом і кругозором, спираючись при цьому на реальний національний ґрунт та базуючись на культурно-історичних традиціях [15]. У пошуку шляхів реалізації сучасних підходів до змісту, форм і технологій підготовки майбутніх учителів музики засобами народнопісенної творчості особливої уваги заслуговує регіональний музичний фольклор – невід’ємна складова національної культури, інтегральна частка духовної скарбниці нації.

Про потужні виховні можливості музичного фольклорного феномена наголошували збирачі та дослідники української народнопісенної творчості П. Козицький, Ф. Колесса, М. Леонтович, О. Нижанківський, Д. Січинський та ін. Питанням реалізації потенціалу музичного фольклору в моральному та естетичному вихованні особистості присвятили свої праці сучасні науковці О. Аліксійчук, С. Деніжна, Р. Дзвінка, В. Дикало, О. Михайличенко, Р. Осипець,